

HATÁROKON ÁT

HARASZTOSI SÁNDOR

Határok átjárhatóságának növekedése – új kihívások a közösségi művelődésben

A Nadányi Zoltán Művelődési Központ magyar-magyar együttműködési programjai

Berettyóújfalu és a sárréti járás a történelmi Magyarországon belül szerves része volt Biharnak. A trianoni határok megrajzolásával Csonka-Biharnak a gazdasági, kulturális, közigazgatási kapcsolatait újra kellett rendeznie. Nem volt ez másképp az új országhatár által szétválasztott többi régióban sem. Azonban a Trianon óta eltelt hét évtized során sem múltak el nyomtalanul az évszázadok alatt kialakult tradíciók, a térség identitása szoros szálakkal kötődött Bihar Romániához csatolt területeihez. A kelet-közép-európai rendszerváltásnak köszönhetően a két térség – elsősorban Nagyvárad és Berettyóújfalu – mindennapi kapcsolatai újra élővé válhattak. Ebben jelentős szerepet vállalt fel intézményünk is. Az 1989. decemberi események eufóriájának köszönhetően az Erdélybe induló segélyszállítmányok egyik központja volt a művelődési központ, majd 1990-ben elsőként vettük fel a kapcsolatot nagyváradi kulturális szervezetekkel, művészekkel közös kulturális programok magvalósítása érdekében.

Ízelítő a Berettyóújfaluban megjelenített váradai kulturális produkciókból:

1. Mottl Román, Ujvárossy László, Lázin Csaba, Holló Barna, Jon Augustin Pop, Gaina Dorel, Ovidiu Salagan és Holló Kinga képzőművészek csoportos és egyéni kiállításai,
2. Fleisz János, Jakobovics Miklós, Péter I. Zoltán tudományos és ismeretterjesztő előadásai,
3. Hajdú Géza, Meleg Vilmos, Varga Vilmos színművészek, illetve a Szigligeti Színház művészi társulatainak műsorai,
4. A Matyi Bábműhely gyermekműsorai,
5. A Kárpát-medencében először berettyóújfalui kezdeményezésre 2001. január 22-én a két városban közösen ünnepeltük a magyar kultúra napját, azóta a kultúra napi ünnepeket együtt, egymásra épülve szervezzük.

A kapcsolatunk nem volt egyirányú. Berettyóújfalu nagyságához, lehetőségeihez, adottságaihoz mértén jelent meg, mutatkozott be Nagyváradon. Kárpáti Gusztáv festő- és Gombos Ferenc fotóművész egyéni kiállításait és a Bihar Néptáncegyüttes, a Pávakör, valamint az Ifjúsági Fúvószenekar művészi produkcióit ismerhette meg a váradi magyar publikum.

Az 1990 óta tartó szerves fejlődés kiemelkedő rendezvényeivé váltak a magyar kultúra napja 2001 óta szervezett közös ünnepei, valamint az intézményben működő civil szervezetek magyar – magyar programjai a Partiumban. A szakmai együttműködés kiváló példája az a tükörprojekt, amelyet a Nagyvárad Állami Filharmóniával közösen valósít meg az intézmény.

A magyar kultúra ünnepe rendezvénysorozat 2001–2007 között

A Nadányi Zoltán Művelődési Központ kezdeményezésére 2000 őszén került sor a Magyar kultúra napja rendezvényének előkészítésére. A művelődési központ mellett szervezőként közreműködött a Bihari Népfőiskola Berettyóújfaluból és a Bihar Megyei és Nagyvárad Civil Szervezetek Szövetsége Nagyváradról. A rendezvényt 2001. január 22-én délelőtt Berettyóújfaluban kezdtük, délután Nagyváradon folytattuk. Mindkét helyszínen megtartott fórumnak „*A kárpát-medencei magyarság műveltségállapota*” címet adtuk. A beszélgetés résztvevői Berettyóújfaluban Bíró Zoltán egyetemi tanár, irodalomtörténész, Füleky György egyetemi tanár, a Szent István Egyetem akkori rektorhelyettese, a helyi társadalom szereplői közül Balláné Veres Ilona alpolgármester, Dr. Nagy Gábor a Területi Kórház főigazgatója és Körtvélyesi Jánosné az Arany János Gimnázium igazgatója volt. A fórummal párhuzamosan a Varadinum vonósnégyes adott koncertet a helyi általános és középiskolai diákoknak. Délután Nagyváradon Gombos Ferenc fotóművész kiállításának megnyitójával kezdődött a rendezvény. Ezután került sor a Körös Múzeum (Püspöki Palota) dísztermében a délelőtti beszélgetés folytatására, más személyi összetételben. Résztvevői voltak Bíró Zoltán, Füleky György, Fleisz János, a váradi egyetem történésze, Sz. Tóth János szociológus, a beszélgetést Sági József középiskolai tanár, a Bihari Népfőiskola elnöke vezette. Köszöntötte a megjelenteket Nagyvárad polgármestere és alpolgármestere, a Körös Vidéki Múzeum igazgatója, valamint Tempfli József megyéspüspök. Nagyvárad román nemzetiségű polgármesterének kö-

szönteése gesztus értékű volt a rendezvény résztvevőinek. Példaértékű volt rendezvényünk, mivel a Kárpát-medencében először volt magyar kultúra napi ünnepség határainkon kívül. A váradi beszélgetésbe is bekapcsolódott a hallgatóság. A Váradon megjelenő Bihari Napló több cikkében megemlékezett a rendezvényről, ebből idézek néhányat. „A vitáktól sem mentes együttgondolkodás során a legtöbb szó a civil szervezetek közművelődési szerepéről és lehetőségeiről esett, de terítékre került az európai integráció, a globalizáció számos előnye, hátránya, esélye, veszélye is a nemzeti kultúra, az anyanyelv, a hagyományok és sajátos értékek megőrzése, továbbéltetése és nemzetközi közkinccsé tétele szempontjából. A kialakítható jövőkép kit inkább aggodalommal, kit inkább reménységgel töltött el. Akadt, aki inkább az egyneműsítés veszélyeire hívta fel a figyelmet, más inkább az egyetemes kultúrához, tudáshoz való jobb csatlakozás lehetőségeire. A derűlátók is egyetértettek a borúlátókkal abban, hogy – például – az internethasználatnak nem szabad a „Gutenberg galaxis”, a könyvilág, az írásbeliség, az olvasás elsorvasztójává, a kulturális sajátosságok eltüntetőjévé válnia, hanem ellenkezőleg, célszerű eszközzé kell válnia az oktatás, a kultúra, a kutatás, alkotás és a közművelődés terén.” /Szerző Szilágyi Aladár Bihari Napló 2001. január ?/

A 2001. évi sikeren felbuzdulva, egyben erőt is merítve belőle, fogtunk hozzá a 2002. évi rendezvények tervezéséhez, szervezéséhez.

A kerekasztal-beszélgetés vezérfonala „**Váljon a tanulás nemzeti létformává!**” címet kapta. A két helyszín beszélgetésének résztvevői: Füleky György, a Szent István Egyetem rektorhelyettese, Kötő József, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnöke, Markó Béla, az RMDSZ elnöke, Dr. Meskó Attila, az MTA főtítkárhelyettese, Halász János, a NKÖM politikai államtitkára, Dr. Vinnai Győző, a Nyíregyházi Főiskola tanára, Balláné Veres Ilona, Berettyóújfalu alpolgármestere, Sági József, a Bihari Népfőiskola elnöke, Lakatos Péter, az RMDSZ Bihar megyei elnöke. A beszélgetést mindkét helyszínen Sz. Tóth János, a Magyar Népfőiskolai Társaság elnöke vezette. A kerekasztal-beszélgetések mellett mindkét városban egyéb rendezvények is kapcsolódtak az ünnepséghez.

Mint a szereplők, közreműködők felsorolásából is kitűnik, szűkebb-tágabb környezetünk közéleti szereplői is sajátjukénak vállalták fel a folytatást. Helyi és az országos politika résztvevői vállaltak különféle szerepeket. Visszatekintve a történésekre és a folyamat eredményeire,

amilyen mértékben elismertté vált törekvésünk, legalább annyira hátrányos lett számunkra az, hogy a szereplők a rendezvényben politikai marketing lehetőséget véltek felfedezni. Szakmai szempontokat vizsgálva a rendezvény bonyolítása, tartalmi elemei, a szereplők, közreműködők fellépése az előző év hangulatát, szemléletét idézték meg. Más lett a rendezvényünk a protokolláris követelmények, szabályok betartása miatt. Halványult a civilség, az ünnep spontanéitása. Mindenesetre a társadalmi elismertsége sokat nőtt, hisz az előző évi 50-60 érdeklődő helyett az intézmény 200 főt befogadó nagyterme is kicsinek bizonyult. Hab volt a tortán a váradi Szigligeti Színházban megtartott gálaműsor. A 700 férőhelyes színházba pótszékeket kellett elhelyezni, de így is sokan rekedtek kívül a teátrumból.

Ezzel a társadalmi hátszéllel láttunk hozzá a 2003. évi rendezvények tervezéséhez, szervezéséhez. Okulva az előző év azon tapasztalatából, hogy nem szabad egy napra bezsúfolni ennyi eseményt, kétnaposra terveztük ünnepségünket. Január 21-én Berettyóújfaluban, 22-én Nagyváradon szerveztük meg rendezvényeinket. Az ünnepség központi eleme Újfaluban ismét a kerekasztal-beszélgetés volt, melynek témáját „Közös kultúrával Európába” címben határoztuk meg. A fórum résztvevői voltak Szabó Irma, a NKÖM szakfőtanácsadója, Csatári Bálint egyetemi docens, a MTA Alföldi Kutatóközpont vezetője, Fleisz János, egyetemi magántanár, a BINCISZ elnöke, Dáné Tibor, a Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság elnöke. A beszélgetést Mihályfi Márta, az MNT Intézetének igazgatója vezette. Este a Csürdöngölő együttes népzenei műsorát láthatta a szép számú publikum. A rendezvény ideje alatt is láthatta közönségünk a Debreceni Szövőműhely kiállítását kiskalériánkban.

A váradi rendezvény kissé eltért a korábbiaktól. Az akkor még nem használt „tükör projekt” nem lett teljes. Január 22-én művészek találkozója volt a Tibor Ernő Galériában, majd a kortárs nagyváradi és bihari képzőművészek kiállítása következett. Elmaradt viszont a kerekasztal-beszélgetés. Helyette fajsúlyosabbá vált a gálaműsor. A díszelőadás ünnepi beszédeit Szili Katalin a Magyar Országgyűlés és Markó Béla, az RMDSZ elnöke mondták. A gálaműsoron magyarországi és romániai jeles magyar művészek léptek fel.

2004 óta időben fokozatosan terebélyesedett ünnepségünk. Több helyszínen, több rendezvényt terveztünk be, illetve koordináltunk. Ezért a kezdetkor egy, majd kétnaposra bővült program kinőtte korábbi kereteit.

Újabb és újabb szervezetek kapcsolódtak rendezvényeikkel. Bekapcsolódott a rendezők, szervezők körébe Berettyóújfaluban a Bihari Népművészeti Egyesület, a Bihari Múzeum, Nagyváradon az Állami Filharmónia, az Ady Líceum, a Tibor Ernő Galéria. A fokozatos bővülésnek köszönhetően a program elnevezése is átalakult. A magyar kultúra napja elnevezést felváltotta a magyar kultúra ünnepe.

2007-ben már nemcsak a szétszakított terület központjának számító városokban, hanem a környező falvakban is programok szerveződtek az ünnep köré. Nagyrábé, Szentjobb és Szentpéterszeg is csatlakozott rendezvényeivel az ünnephez.

Civil szervezetek együttműködése, határon átnyúló kapcsolatai

A művelődési központ, mint az ország többi művelődési otthona, ernyőszervezetként befogadja, mentorálja a település civil szervezeteit. Az intézményben bejegyzett Bihari Népfőiskolának, Parola Egyesületnek, valamint a Megyei Népfőiskolai Egyesületnek alakult ki szervezeti és szakmai kapcsolata váradi, partiumi művelődési közösségekkel. A Bihari Népfőiskola a magyar kultúra napja szervezésébe a kezdetektől bekapcsolódott. Ez elsősorban a szervező munkában jelentkezett, a rendezvények finanszírozásában anyagi lehetőségei miatt nem vett részt.

Pályázati felhívásokra (Nemzeti Civil Alapprogram Nemzetközi Szakkollégiuma) készít 2004 óta programokat. A programok célját első alkalommal a következőkben határoztuk meg:

1. Megismerni a szomszédos területeken működő hasonló profilú szervezeteket, bemutatkozni egymásnak, elősegíteni a kapcsolatok kialakítását, fejlesztését, az országhatár virtuális lebontását.
2. A szervezetek menedzsmentjének képzésével hozzájárulni azok erősödéséhez, önállóságuk növeléséhez, tartós működésük megalapozásához.
3. Az átvehető programok megismerése, ezáltal a szervezetek mozgásterének bővítése.
4. Közvetve a demokrácia fejlesztése.

Programunkat 2005-ben három hétvégére szerveztük, bentlakásos népfőiskola formájában, „Közösen Biharért” elnevezéssel. Két alkalommal Berettyóújfaluban, egy alkalommal Szentjobbon voltak a két-két napos képzések. A 12 szervezetet 24 fő képviselte. A csoportépítés után a következő témakörökben volt képzés: NGO-ok szerepe a társadalmi fo-

lyamatokban, népfőiskolák Európában és Magyarországon, szervezeti kultúra, nyilvánosság, forrásteremtés eszközei, a Strukturális Alapok, pályázatírás eszközei, SWOT analízis, logikai keretmátrix. A program végére elkészítettük az együttműködés SWOT analízisét, illetve arra építve egy lehetséges stratégiát.

2006-os programunknak a „3. évezred kihívásai” címet adtuk. A programunkhoz szervezőként, finanszírozóként a Megyei Népfőiskolai Egyesület is kapcsolódott. Két alkalommal Szentjobbon, egy alkalommal Nagyrábén tartottuk képzésünket. Témaköreink az alábbiak voltak: szervezetfejlesztés, Nagyvárad és az interkulturalizmus, társadalmi befogadás elősegítése, szakmai érdekvédelmi, nemzetközi-, külső segítő szervezetek, önszervező csoportok bevonásával aktív állampolgárrá nevelés, civil szervezetek lehetősége az ifjúságvédelemben.

Következő programunknak a „Kinyíló határ” címet adtuk. Ismét a két népfőiskola összefogásával négy hétvégén tartottuk a képzéseket, három alkalommal a Katolikus Karitasz szentjobbi tanulmányi házában, egy alkalommal Nagyrábén. Témaköreink: civil menedzsment, önkormányzatok és civil szervezetek, forrásteremtés, az MNT sikeres nemzetközi projektjeinek bemutatása, a nemzeti fejlesztési tervek a két országban, az Oktatási és Kulturális Minisztérium Közművelődési Főosztályának stratégiája, határon túli tevékenységeinek bemutatása.

Az utóbb felsorolt programjainkon is 22–26 fő vett részt. A résztvevők köre folyamatosan változott, egyre több településről kapcsolódtak be.

„Égigérő fa” címmel készítettünk tükörprojektet az Interreg IIIA felhívására.

Az Európai Unió Határon Átnyúló Együttműködési Program új lehetőségét jelent számunkra ünnepi és hétköznapi kultúránk bemutatására, az egymás mellett élő közösségek értékeinek megjelenítésére, közösségi céljaink újra fogalmazására, azok megvalósítására.

A projekt keretében a *Nadányi Zoltán Művelődési Központ* és a *Nagyváradi Allami Filharmónia Nagyvárad Táncegyüttesének* éves programjai kerülnek reflektorfénybe.

Az egymásra épülő rendezvények sorozatával a jövőben is követhető gyakorlatokat, együttműködési lehetőségeket ismerhet meg közönségünk.

A két város közösségeinek értékteremtő munkáját hozzuk összhangba és mutatjuk meg közvetlen környezetünknek. A megvalósítók által szervezett fesztiválok, produkciók és ezek széles körben történő megismertetése mintaként is szolgálhat hasonló célok kitűzéséhez, eléréséhez.

Mik ezek a célok?

- o a határ két oldalán élők közötti kapcsolatteremtés segítése
- o az intézmények közötti együttműködés segítése
- o a közös gondolkodás kialakítása
- o egymás kultúrájának megismerése
- o a hagyományok felelevenítése
- o az információval való ellátottság növelése a kultúra és népművészet területén.

A társadalom megújulása, a határon túli kapcsolatok erősítése az együttműködések fokozása nélkül nem valósulhat meg. A hosszú távú fejlődés során minden európai ország szembe találja magát a globalizációs folyamatok káros hatásaival. A káros hatások kivédése csak a kis közösségek erősítésének segítségével valósulhat meg.

Ennek szellemében a projektben igyekeztünk olyan résztevékenységeket meghatározni, amelyek a közösségek és az érintettek közvetlen, személyes találkozását, együttműködését igénylik.

Az „ÉGIGÉRŐ FA” projekt tartalma, résztevékenységei:

1. Egy információkat közvetítő *honlap* létrehozása és folyamatos működtetése, amelyen a két térség kulturális, közművelődési kínálata jelenik meg és aktuális információkkal szolgál. A honlap elérhetősége www.biharország.ro
2. Első alkalommal szervezzük meg a *Bihari Folk Fesztivált* 2007. november 3–4-én Berettyóújfaluban. A fesztivál szervezésével a térség néptánc, népzenei és tárgyi alkotó népművészete gazdagságát reprezentáljuk. A népművészet értékeinek megjelenítése mellett a résztvevő művészeti csoportok munkáját szakmai értékeléssel is segítjük.
3. Az „*Eltáncolt cipők*” mese, táncjáték formájában színpadra állítása a Nagyvárad Táncegyüttes és a Bihar Néptáncegyüttes tagjainak közreműködésével. A két művészeti együttes nyolc-nyolc párja az önálló

felkészülés után 2008 januárjában mutatja be közös műsorát Berettyó-újfaluban és Nagyváradon.

4. Az „Eltáncolt cipők” produkciót *Euroregionális turné* során Hajdú-Bihar Megye öt, és Bihar Megye négy településén mutatja be a társulat. A bemutatókat 2008. január, február, március hónapokban tartjuk.

A projektben közreműködők, a kultúra, népművészet és népzene területén dolgozók, alkotók a kulcsszereplői annak a hosszú távú és kitarást igénylő munkának, mely a határ két oldalán élő közösségek egymáshoz történő közelítését, egyben a társadalmi fejlődést célozza meg.